

Best practices in de begeleiding van forensische cliënten in de BW/MO

Een integratie van kennis over het werken met forensische cliënten en krachtgericht werken

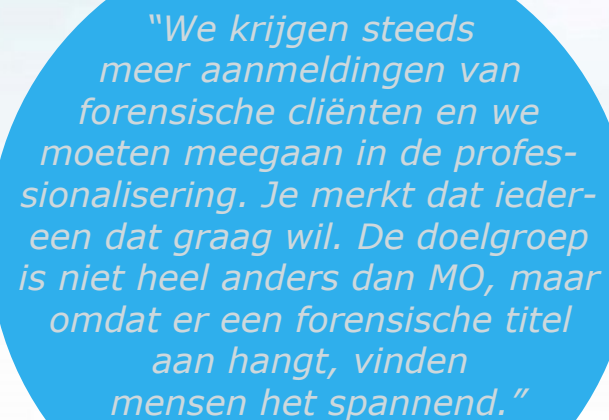
Deze iPDF geeft een beknopt overzicht van de belangrijkste resultaten van het project Forensische Best Practices in BW/MO instellingen. Dit onderzoek is bedoeld voor iedere professional die werkzaam is binnen de forensische BW/MO sector.

Waarom dit onderzoek?

De sector Beschermd Wonen en Maatschappelijke Opvang (BW/MO) heeft te maken met een groeiend aantal forensische cliënten. Veel professionals missen echter praktische handelingskennis over het effectief combineren van krachtgericht werken - een methodiek die zich focust op krachten en mogelijkheden van mensen en op herstel van het gewone leven in de toekomst, de meest gebruikte methodiek in BW/MO - met justitiële dwang. Zij hebben behoefte aan methodische handvatten op het gebied van bijvoorbeeld begrenzen en controleren. Hiermee zijn ze in staat om bij verschillende typen cliënten hun handelingsrepertoire te variëren.

Wat deden we?

In dit onderzoek stelden we een overzicht op van best practices, goede praktijken, en do's en don'ts in het methodisch handelen bij deze doelgroep. Waar worden positieve ervaringen opgedaan, waar bevindt zich relevante kennis en in hoeverre is deze overdraagbaar? Wat moet je wel of juist niet doen?

"We krijgen steeds meer aanmeldingen van forensische cliënten en we moeten meegaan in de professionalisering. Je merkt dat iedereen dat graag wil. De doelgroep is niet heel anders dan MO, maar omdat er een forensische titel aan hangt, vinden mensen het spannend."

De vraag die we met dit onderzoek wilden beantwoorden, was:

Welke best practices zijn er in de BW/MO-sector voor de begeleiding van en zorg aan forensische cliënten?

"Wat we nog meer zouden kunnen doen is kijken naar de succesverhalen. We kijken vaak naar de trajecten waarbij het niet goed is gegaan, daar gaat vaak veel aandacht naar uit. Maar de successen en wat we daarin goed hebben gedaan, daarvan kunnen we juist leren."

Aanpak van het project

We deden dit onderzoek in drie fases.

1

De Verkenning

Na een literatuuronderzoek en het maken van een doelgroepomschrijving (om beter inzicht te krijgen in de groep forensische cliënten in de BW/MO) verzamelden we verschillende goede praktijken. Dit deden we door het voeren van gesprekken met begeleiders en teamleiders uit 15 BW/MO-instellingen.

2

De Verdieping

In de verdiepingsfase gingen we aan de hand van elf casussen dieper in op een aantal verzamelde goede praktijken. Om zo concreter zicht te krijgen op hoe bepaalde goede praktijken er in de dagelijkse praktijk uitzien en wat professionals hiervoor nodig hebben. Deze voorbeelden gaven concreet handen en voeten aan 'wat werkt' in de begeleiding van forensische cliënten in de BW/MO.

3

Uitwisseling en reflectie

De uitwisseling en reflectie organiseerden we in de vorm van een online bijeenkomst: het 'forensisch carrousel'. Verzamelde best practices en do's en don'ts werden tijdens deze bijeenkomst uitgewisseld tussen de deelnemende instellingen: Zijn deze best practices herkenbaar? Zijn ze toepasbaar? Waarom wel of niet? En wat is nodig om deze best practices toe te passen?

22 09 2022

online

FORENSISCH CAROUSSEL

KRACHTGERICHT, METHODISCH, RISICOBEWUST

AANSPREKEN OP KRACHT

INZET VRIJWILLIGERS

INZET VRIJWILLIGERS EN ERVARINGSDESKUNDIGEN

hoe doe jij dat?

UIT-WISSELING

wat spreken we af over meldplicht?

stem en toeverlaat!

ERVARINGS-DESKUNDIGE

gezocht vrijwilligers (met ervaring)

OVERLEG KETENPARTNERS

VERANTWOORDELIJK GEVEN/NEMEN

ERVARINGS-DESKUNDIGE

hoe ga jij om met je stigma's?

INTERVISIE

nou... lastig om over te hebben

PERSPECTIEF BIJEN

heldere stappen
concrete stier
stip horizon
lange termijn
verbouwen!

STIGMA

vooral als ze bevestigd worden...

DESTIGMATISERING

KETENSAMENWERKING

VROEG INFORMEREN

Literatuuronderzoek en doelgroepomschrijving

Doel van de literatuurstudie was om een inventarisatie te maken van bestaande kennis op het gebied van krachtgericht werken met forensische cliënten in de BW/MO.

De behoeften van forensische cliënten in de BW/MO verschillen van reguliere cliënten in deze sector. Forensische cliënten hebben vaker dan reguliere cliënten te maken met persoonlijkheids- en gedragsproblematiek, hebben vaker een lange hulpverleningsgeschiedenis, zijn doorgaans wantrouwer tegenover begeleiding en hebben een minder uitgebreid sociaal netwerk. In hun verleden speelt onveiligheid vaak een rol.

Voor hun re-integratie in de maatschappij is het verkleinen van het risico op terugval in delictgedrag noodzakelijk. De veelgebruikte methoden in de BW/MO zijn gericht op herstel van relaties, het creëren van een netwerk, het opbouwen van een positieve identiteit, het leren omgaan met kwetsbaarheden en het opbouwen van een zinvol bestaan. Deze aspecten komen ook terug in de veelgebruikte methoden in het forensische domein, maar daarnaast richten ze zich hier ook op het verkleinen van het recidiverisico: enerzijds is het signaleren van een toename van risico's van belang, anderzijds het begeleiden van de cliënt naar een delictvrij bestaan. In het werken met forensische cliënten in de BW/MO zijn beide benaderingen nodig.

Er zijn enkele specifieke methodische benaderingen die op een krachtgerichte manier werken aan vermindering van het recidiverisico en terugkeer naar een delictvrij bestaan, zoals het Good Lives Model, het herstelgericht werken in de forensische zorg, shared decision making en Critical Time Intervention. Deze methoden kenmerken zich door een focus op 1) het ontwikkelen van een goede werkrelatie met behoud van eigen regie, 2) een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor vermindering van risico en 3) aandacht voor het opbouwen van een netwerk.

Best practices

Hier presenteren we een overzicht van alle best practices die door professionals uit de BW/MO tijdens alle fasen van dit onderzoek zijn aangedragen. De best practices hebben betrekking op de werkalliantie, krachtgericht werken, plaatsing en overgang, samenwerking, veiligheid, werken met ervaringsdeskundigen en vrijwilligers, werken aan destigmatisering, begeleiding bij praktische zaken, wonen en begeleiden.

Werkalliantie als basis

Elementen van een goede werkalliantie in een gedwongen kader zijn: voldoende vertrouwen, voldoende duidelijkheid over richting en kaders, voldoende binding en afwezigheid van stroefheid.

Duidelijkheid over doelen van het forensische kader en de voorwaarden waar de cliënt zich aan moet houden, geeft een goede startpositie voor de werkalliantie tussen de begeleider en de cliënt.

Samen eens worden over de doelen van de begeleiding is een bouwsteen van een goede werkalliantie.

De opbouw van een vertrouwensband vermindert de kans op recidive effectief. Het opbouwen van een vertrouwensband kost tijd. Belangrijk zijn presentie, regelmatig contact, beschikbaar zijn, het ondernemen van activiteiten samen met cliënten, aanwezig zijn bij transities en openheid, bijvoorbeeld over twijfels of zorgen.

Respect, eerlijkheid en oprechtheid moeten voorop staan. Niet boven maar naast de cliënt staan. Werkelijk verbinding maken door persoonlijke aandacht en betrokkenheid en door de cliënt open en eerlijk te bejegenen.

Een goede werkalliantie in een gedwongen kader is helpend voor herstel van cliënten met een forensische achtergrond.

Het betrekken van de cliënt bij de teambespreking draagt bij aan duidelijkheid en openheid en een goede werkalliantie. Niet over maar mét de cliënt praten.

Regelmatig evalueren van stroefheid en stagnatie in de werkalliantie is nodig om vertrouwen te behouden en verder op te bouwen.

Krachtgericht werken

Krachtgericht werken en dwang staan niet tegenover elkaar. Benoem de grenzen, de kaders en ook de risico's, hoe kan de cliënt zelf verantwoordelijk zijn hiervoor, en hoe kan de cliënt de eigen krachten benutten bij het werken aan doelen.

Het bieden van duidelijkheid helpt een cliënt te weten waar hij aan toe is, wat voor de cliënt zelf veiligheid biedt waardoor ruimte komt voor het aanboren van krachten.

Een cliënt ervaart reactance bij inperking van vrijheid (gedrag om een bedreigd gevoel van vrijheid te beschermen of te herstellen), dat is een normale reactie. Zoek naar de aspecten waar de cliënt zelf de regie over heeft en benadruk zijn autonomie, dit vermindert de reactance.

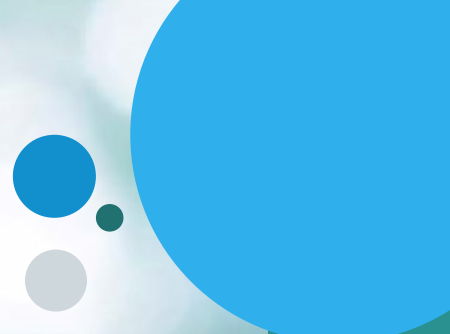
Benoem wat de cliënt al heeft gedaan om zijn of haar situatie te verbeteren. Heb aandacht voor de dingen die goed gaan en voor wat er in het verleden allemaal is gelukt. Wat zijn de kwaliteiten en talenten van de cliënt, waar is hij goed in, waar is hij trots op? Heb belangstelling voor de vorderingen, ook kleine stappen vooruit. Bekrachtig consequent wat iemand bereikt heeft in het kader van de bijzondere voorwaarden: bijvoorbeeld als iemand niet gebruikt heeft of een baan heeft gevonden. Vier de successen.

Stel vragen als: wat wil de cliënt bereiken in zijn/haar leven? Welke doelen vindt de cliënt van waarde? Het helpt om kleine doelen te stellen. Daarnaast benoemt de toezichthouder aan welke doelen de cliënt moet werken voor de reclassering. Samen verbind je deze doelen.

Maak vooraf afspraken over signalen van terugval in verslavings- of delictgedrag. De begeleider zal de signalen en de consequenties van gedrag benoemen, maar de cliënt bepaalt of hij er iets mee gaat doen.

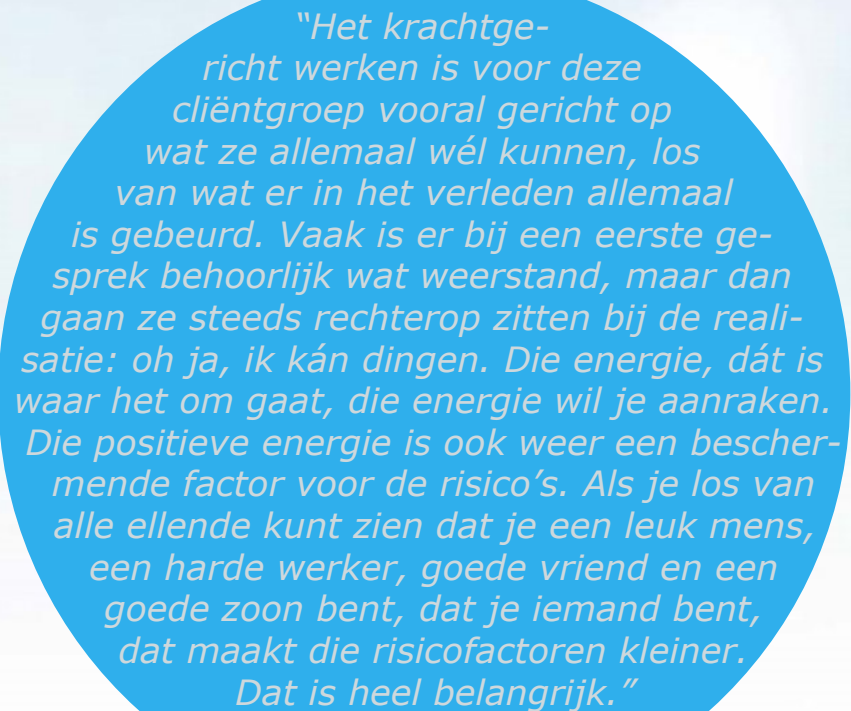
Het gedwongen kader kan als motivatie gebruikt worden: hoe kan de cliënt ervoor zorgen dat een gedwongen kader niet meer nodig is, confronteer met gevolgen van weigeren.

Aandacht voor een goede balans tussen focus op structuur en duidelijkheid en focus op krachten en eigen regie werkt positief.

Laat de cliënt zelf de keus maken hoe hij een sociaal aanvaardbaar leven wil leiden. Dit draagt bij aan empowerment en leidt ertoe dat de cliënt ook daadwerkelijk achter de verandering staat en motivatie heeft om het traject op een positieve manier voort te zetten.

Spreek cliënten aan op gedrag. Bij middelengebruik kun je mensen bijvoorbeeld meer perspectief bieden door in gesprek te gaan over het gebruik, in plaats van iemand te bestraffen en op straat te zetten.

"Het krachtgericht werken is voor deze cliëntgroep vooral gericht op wat ze allemaal wél kunnen, los van wat er in het verleden allemaal is gebeurd. Vaak is er bij een eerste gesprek behoorlijk wat weerstand, maar dan gaan ze steeds rechterop zitten bij de realisatie: oh ja, ik kán dingen. Die energie, dát is waar het om gaat, die energie wil je aanraken. Die positieve energie is ook weer een beschermende factor voor de risico's. Als je los van alle ellende kunt zien dat je een leuk mens, een harde werker, goede vriend en een goede zoon bent, dat je iemand bent, dat maakt die risicofactoren kleiner. Dat is heel belangrijk."

Een zorgvuldige plaatsing van de cliënt draagt bij aan het succes van het begeleidingstraject - een goed begin is het halve werk.

Zorgvuldige plaatsing, overdracht en overgang

Bereid een (over)plaatsing samen met de cliënt voor. Als de cliënt goed is voorbereid op waar hij terecht komt, is de kans groter dat de plaatsing succesvol wordt.

Bouw vóór plaatsing bij de BW/MO al een werkaliantie op, bijvoorbeeld met ondersteuning van een 'bajes-uit begeleider'. Deze begeleider zorgt voor een warme overdracht en blijft na plaatsing waar nodig ook 'in beeld' bij de cliënt. Goede samenwerking met het Veiligheidshuis is hierbij belangrijk.

De cliënt beslist uiteindelijk zelf waar hij heen gaat, wat zorgt voor een grote mate van eigen regie en verantwoordelijkheid.

Na plaatsing is het een goede praktijk dat de cliënt contact houdt met de bajes-uit begeleider en hierop kan terugvallen.

Goede informatievoorziening is een voorwaarde voor een succesvolle plaatsing. Goede samenwerking met ketenpartners, met korte lijnen, helpt hierbij.

Kijk bij plaatsing naar een breed scala aan factoren, zoals de problematiek (LVB, psychiatrie, verslaving), de behoefte aan structuur en veiligheid, de competenties en de motivatie van de cliënt om te werken aan herstel, de beschikbare (forensische) expertise op de locatie, de belastbaarheid van het team en de aanwezigheid van het netwerk van de cliënt in de omgeving. Overweeg wat kan en wat nodig is, zodat re-integratie bevorderd kan worden.

Nieuwe [tools](#) (een checklist en interview) geven instellingen handvatten voor een goede samenwerking en informatie-uitwisseling om de forensische cliënt op de juiste plek te krijgen.

Voor een zachte landing werkt het goed om een eerste kennismakingsgesprek (met rondleiding), zonder toezichthouder, te houden op de instelling. Daarna kan een driegesprek worden gevoerd met cliënt, toezichthouder en de professional van de BW/MO instelling.

De overgang van een forensische naar een niet-forensische titel is voor sommige cliënten (te) groot. Het werkt goed om alert te zijn op ander gedrag en meer contactmomenten in te bouwen met de cliënt. Ook kan de wijkagent worden ingeschakeld voor een extra oogje in het zeil en een gesprek met de cliënt.

Samenwerking

Het is belangrijk om goed samen te werken met álle betrokken partijen om een cliënt tot verandering te motiveren. Zorg hierbij voor korte lijnen, ken elkaar.

Maak van tevoren duidelijke afspraken over de taken en bespreek wie waarvoor verantwoordelijk is. Het werkt daarbij goed als de reclassering de kaders schetst. Heb continu aandacht voor samenwerkingsafspraken, maak afspraken over het delen van informatie. Een driepartijenovereenkomst kan daarin helpend zijn, of de [tool](#) samenwerkingsafspraken.

Laat de cliënt zoveel mogelijk meepraten, praat mét de cliënt in plaats van over.

Bij het bespreken van de bijzondere voorwaarden leg je vast in welke situaties de toezicht houder op de hoogte wordt gesteld van overtredingen of oplopende risico's.

Stel, indien mogelijk, een vaste regiehouder aan.

Een goede samenwerking met de ketenpartners, zoals de reclassering, draagt bij aan het succes van het begeleidings-traject.

Veiligheid en risicobewust werken

Veiligheid is een belangrijk aspect binnen de BW/MO. Zowel de fysieke veiligheid van cliënten en professionals als het terugvallen van een cliënt in delinquent gedrag (recidiverisico).

Stel duidelijke regels op, wees helder op het gebied van waarschuwingen en sancties.

Wees duidelijk over het gebruik van alarmknoppen en zorg voor korte lijnen met de politie.

Een risicotaxatie en een signaleringsplan zijn belangrijke instrumenten om samen te werken aan veiligheid en het voorkomen van recidive.

Wees voorzichtig met het overnemen van risicotaxaties, omdat risicofactoren per setting verschillen. Voer daarom zelf opnieuw een risicotaxatie uit.

Stem na risicotaxatie de intensiviteit van begeleiding af op de behoefte van de cliënt.

Vanuit de visie van herstelgerichte zorg worden op verschillende plekken ervaringsdeskundigen en vrijwilligers ingezet.

Werken met ervaringsdeskundigen en vrijwilligers

Tot ervaringsdeskundige opgeleide medewerkers kunnen door hun eigen ervaring anderen goed begeleiden bij het herstel. Ze kunnen een rolmodel zijn en het team adviseren. Een ervaringsdeskundige kan sneller het vertrouwen krijgen van een cliënt dan een begeleider. Zorg voor goede scholing en opleiding van ervaringsdeskundigen en deskundige begeleiding van zowel de ervaringsdeskundigen als de teams waarin zij werken.

De inzet van vrijwilligers in de BW/MO is ontzettend waardevol. Een maatje werkt bijvoorbeeld goed om eenzaamheid bij cliënten tegen te gaan. Vrijwilligers bouwen een persoonlijke band op met een cliënt, zijn betrokken bij activering, kunnen een rol vervullen bij het herstellen en onderhouden van relaties en bij dagelijkse praktische zaken. Zorg voor een zorgvuldige matching van cliënt en vrijwilliger, scholing van vrijwilligers, houd geregeld begeleidingsgesprekken met vrijwilligers en toon waardering voor hun inzet.

Werken aan destigmatisering

Maak (zelf)stigma onderwerp van gesprek, om de negatieve impact van (zelf)stigma's te verminderen. Deze handvatten worden onder andere geboden door [Samen Sterk zonder Stigma](#).

Bij het bespreken van stigma met cliënten is in de eerste plaats vertrouwen nodig. Cliënten een kans willen geven en cliënten laten merken dat openheid in hun eigen voordeel is, ook als dat op korte termijn misschien niet zo lijkt, is ook van belang.

Het is van belang dat begeleiders ook kijken naar hun eigen stigma's over cliënten waar ze mee werken. Niet om een taboe over stigma uit te spreken, maar juist om dat open met elkaar te verkennen.

Stigmatisering van mensen met een forensische achtergrond is een belemmerende factor bij het werken aan herstel.

Begeleiding bij praktische zaken

Bied financiële begeleiding aan vanuit de instelling. Voor cliënten in de schuldsanering is het hebben van perspectief belangrijk: waartoe werken zij mee aan schuldhulpverlening. Het bieden van wat financiële ruimte kan zorgen voor extra motivatie om te werken.

Een zinvolle daginvulling is onder andere van belang voor het ontwikkelen van krachten, een positief zelfbeeld en het voorkomen van recidive. Zorg voor een goede aansluiting van de daginvulling bij de doelen van de cliënt en zorg dat de daginvulling ook financieel aantrekkelijk is. Dit bevordert de motivatie en eigen regie.

Zinvolle daginvulling en doelgerichte financiële begeleiding dragen bij aan succesvol re-integreren.

Wonen en begeleiden

Het werkt goed om begeleiding "van a tot z" te bieden met een doorgaande lijn en goede doorstroommogelijkheden binnen de organisatie: *"Je komt binnen met een titel, we pakken je op en we laten je pas weer gaan als je daar helemaal klaar voor bent"*.

Sluit aan bij cliënten door zorg op maat te bieden, wees flexibel. Elk traject ziet er anders uit en elk mens heeft een andere vorm van begeleiding nodig.

Een deel van de instellingen heeft goede ervaringen met geclusterd wonen en een ander deel heeft juist goede ervaringen met gespikkeld wonen (waarbij forensische cliënten samenwonen met niet-forensische cliënten). Argumenten voor gespikkeld wonen zijn "zo verschillend is de begeleiding niet", bevordering van re-integratie en destigmatisering. Het belangrijkste argument voor clustering is de inzet van specifieke expertise en forensische scherppte.

Ontwikkel een visie op forensische zorg, zorg dat de benodigde kennis te vinden is in de organisatie, zorg voor deskundigheidsbevordering en intervisie.

Een passende plek om te wonen en begeleiding op maat zijn belangrijke factoren als het gaat om het voorkomen van recidive.

Conclusie

In het onderzoek deelden professionals uit de BW/MO hun inzichten over forensische best practices, do's en don'ts. Er zijn ook uitdagingen, onder meer met betrekking tot risicomanagement. Deskundigheidsbevordering is dan ook zowel een best practice als een aanbeveling.

Het volledige onderzoeksrapport bevat een uitgebreide omschrijving van gebruikte methodieken in de BW/MO en het forensisch domein, een omschrijving van de doelgroep en een uitgebreide toelichting van een aantal best practices aan de hand van specifieke casussen. Wil je naar aanleiding van deze iPDF meer weten? [Kijk dan hier voor het volledige onderzoeksrapport.](#)

Auteurs

Sylvana Robbers
Dorieke Wewerinke
Annelies Sturm
Max Huber
Maaike van Vugt

Vormgeving
Mirjam Kruisselbrink

kwaliteit
forensische
zorg

